

НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА

Почуєва О.О., кандидат педагогічних наук, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

Анотація У статті розглядаються теоретичні аспекти поняття «Навчальний заклад як соціально-педагогічна система» в науковій літературі. Розглядаються поняття система, педагогічна система, управління педагогічними системами.

Ключові слова: система, соціальна система, педагогічна система, управління педагогічними системами.

Постановка проблеми. Більшість сучасних концепцій управління ґрунтується на системному підході, згідно з якими організація розглядається як система – комплекс складових у взаємодії, яка формує їх цілісність стосовно навколишнього середовища. Педагогічна система – це впорядкована множина взаємопов'язаних компонентів, що утворюють цілісну єдність, підпорядковане цілям виховання та навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню управління в системі освіти взагалі та діяльності навчального закладу зокрема присвячені роботи О. Ануфрієвої, В. Базелюка, В. Беспалька, О. Боднар, Т. Борової, О. Галуса, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, Ю. Конаржевського, Н. Клокар, С. Крисюка, І. Лернера, Л. Лузан, В. Маслової, О. Мармази, М. Набока, Н. Ничкало, С. Одайник, Т. Сорочан, Т. Сущенко, П. Худоминського, А. Чміля, В. Яковца, В. Якуніна та ін.

Метою тез є теоретичний аналіз наукових джерел та характеристика навчального закладу як складової частини соціально-педагогічної системи.

Викладення основного матеріалу. Спираючись на основні нормативні документи, такі як: Конституція України, Закони України: «Про освіту», «Про загальну середню освіту»; «Положення «Про загальноосвітній навчальний заклад», Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку

освіти в Україні на період до 2021 року», основним призначенням загальноосвітнього навчального закладу, як соціально-педагогічної системи, є здійснення освітніх процесів з метою навчання, виховання, розвитку і самовдосконалення особистості. Навчальний заклад це самостійний суб'єкт із правами юридичної особи, метою діяльності якого виступає задоволення потреб населення в освітніх послугах, оволодінні знаннями найширшого спектру [3].

Розглянемо теоретичні та сутнісні аспекти діяльності навчального закладу як соціально-педагогічної системи.

Філософський енциклопедичний словник визначає, що система – це сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Якісні характеристики цих елементів становлять зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму або структуру системи [11].

За словником менеджера система – це безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, утворюють певну цілісність, єдність; сукупність функціонально співвіднесених (взаємозв'язаних) елементів, що визначають її призначення. Елемент – частина системи, що умовно не розчленовується на складові частини [9].

В. Афанасьєв, як автор теорії управління в соціології, неодноразово підкреслював, що будь-яка система як цілісне утворення володіє новими якісними характеристиками, які відсутні в її елементах [1].

Ми поділяємо думку Ю. Конаржевського, що будь-яка система має певний рівень цілісності; системі притаманні зв'язки, які характеризують взаємодію її елементів та визначають її структуру (ієрархію); ієрархія, у свою чергу, відображає підпорядкованість та співвідпорядкованість елементам

системи; будь-яка система характеризується зв'язками [3].

У своїх дослідженнях С. Оптнер вважає, що система – це набір об'єктів, які мають ці властивості, і набір зв'язків між об'єктами та їхніми властивостями [5].

Проаналізувавши наукові джерела [3; 5; 9] під системою ми будемо розуміти упорядковану цілісність, яка має цільове призначення, внутрішню структуру, сукупність елементів, що ієрархічно пов'язані між собою. До основних ознак системи відносять: наявність мети – цілеспрямованість; наявність складових елементів, компонентів, частин, із яких утворюється система; наявність функціональних завдань кожного елемента, що не дублюються; наявність зв'язків між елементами структур; енергетика системи, за рахунок якої вона діє; керованість та самокерованість; зв'язки із зовнішнім середовищем; система як цілісність має властивості, відмінні від властивостей її окремих елементів.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що головними ознаками будь-якої системи є цілісність освіти, наявність складових частин (елементів), ієрархічність, структурованість, умовна межа поділу, прагнення до руйнування та обов'язкова наявність структури, що стабілізує та попереджує руйнування.

Загальноприйняте що, управління освітою належить до соціального управління, пояснюється як вплив на суспільство з метою його упорядкування, збереження якостей, специфіки, удосконалення і розвитку.

Таким чином, необхідним є розгляд сутності поняття соціальні системи.

Соціальні системи – це ті системи, які об'єднують людей на підставі спільних цілей діяльності та інтересів. До основних ознак соціальних систем відносяться: конкретна загальна мета всієї сукупності елементів системи; підпорядкування завдань кожного елемента загальній меті системи; усвідомлення й узгодження кожним елементом системи своїх задач для досягнення спільної мети; виконання кожним елементом функцій, які витікають із загальної мети системи; взаємодія між елементами системи

в процесі узгодження та досягнення спільної мети; наявність органу управління системою; обов'язковість зв'язків системи між оточуючими системами та системами вищого порядку [10].

Т. Парсонс у своїх дослідженнях подає соціальну систему як одну з підсистем великої системи людської дії. Науковець зауважує, що соціальна система охоплює чотири рівні організації суспільства: керований (технічний), де соціальні елементи безпосередньо взаємодіють один з одним; управлінський, який регулює процеси першого рівня; інституційний, де вирішуються загальні питання; на соцієнтальному, де визначається політика діяльності всіх рівнів [6].

Серед властивостей соціальних систем виокремлюють: цілісність внутрішню єдність компонентів, які її складають; сумарність з іншими системами; стабільність – стійкість зворотних зв'язків; адаптивність – реакція на зовнішнє середовище; здатність до самовдосконалення.

Отже, під соціальною системою ми розуміємо сукупність різнорідних за своєю природою елементів соціального середовища, що знаходяться між собою в певних відносинах і зв'язках, цілісно відображають спонтанні та усвідомлені процеси соціального життя людей і допомагають ефективно регулювати взаємовідносини інституцій, організацій, суспільних груп з метою життєзабезпечення регіону, соціалізації та адаптації підростаючого покоління.

Педагогічна система відрізняється від соціальної системи цілісною єдністю усіх факторів, що сприяють досягненню поставлених цілей розвитку вихованців, повнотою компонентів (факторів), причетних до досягнення мети; наявністю зв'язків і залежностей ідей, що виконують системоутворюючу функцію; появою цілісних якостей в об'єкті створеної системи [10].

За В. Беспалько, педагогічна система, як і будь-яка інша система, має свою структуру, однак будучи системою замкнутою, перебудовує діяльність інших компонентів залежно від вимог соціальної системи, що висуваються хоча б одного з її елементів,

який в даний момент і буде системоутворюючим фактором. В якості соціальної системи педагогічна система отримує замовлення або цілі, якими вона керується у своїй діяльності. Соціальна система впливає не тільки на такий структурний компонент педагогічної системи, як цілі, а й на інші структурні компоненти [2].

Узагальнюючи визначення науковців, під педагогічною системою ми розуміємо впорядковану цілісну множину взаємопов'язаних компонентів освітнього середовища, підпорядковану цілям виховання та навчання підростаючого покоління, що функціонує у межах визначеного нормативного поля і розвивається відповідно до концептів освітньої політики держави.

Ми погоджуємося із З. Рябовою, що керована й керуюча підсистеми у кожній системі мають свої особливості. При цьому в своїй сутності сама система й сукупність її елементів утворюють певну єдність [7]. Але необхідно враховувати, що в самій соціальній системі і в її великих сегментах (зокрема в керованій і керуючій підсистемах) існують однорідні групи елементів, що утворюють своєрідні системи меншого рівня: технічну, технологічну, організаційну, економічну й соціальну. Саме ці системи нижчого рівня потребують узгодженості їхньої взаємодії, інтеграції та забезпечення інших системних показників. Це реалізується за допомогою управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що навчальний заклад як соціально-педагогічна система, це цілеспрямована, самокерована цілісність закономірно пов'язаних між собою компонентів, які сприяють одержанню інтегрального результату. Перспективи подальшого розвитку полягають у вивченні механізмів підвищення ефективності процесу управління та забезпечення цілеспрямованості, узгодженості, функціонування та розвитку керованої системи (навчального закладу) на основі дій механізмів самоуправління, ефективність і результативність якого залежить від інформаційного забезпечення цього процесу.

Список використаної літератури

1. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / Афанасьев В. Г. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
2. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж : Логика, 1977. – 204 с.
3. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление / Ю. А. Конаржевский. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2000. – 224 с.
4. Мармаза О. І. Стратегічне управління: траєкторія успіху / О. І. Мармаза. – Х. : Вид. група «Основа», 2006. – 160 с.
5. Оптнер С. Л. Системный анализ для решения деловых и промышленных проблем / С. Л. Оптнер ; [пер. с англ. С. П. Никанорова]. – М. : Сов. Радио, 1969. – 216 с.
6. Парсонс Т. Социология сегодня: Проблемы и перспективы / Т. Парсонс. – М. : Прогресс, 1965. – С. 25–67.
7. Рябова З. В. Наукові основи маркетингового управління в освіті : монографія / Зоя Вікторівна Рябова. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 268 с.
8. Социология : Энциклопедия / сост.: А. А. Грицанов, В. А. Абушенко, Г. М. Евелькин [и др.]. – Мн. : Книжный Дом, 2000. – 1312 с.
9. Трифилова А. А. Словарь менеджера : учеб. пособие / А. А. Трифилова, А. Н. Воронков ; Нижегород. гос. архит.-строит. ун-т. – Н. Новгород : ННГАСУ, 2009. – 122 с.
10. Управління навчальним закладом : навч.-метод. посіб. : у 2-х ч. – Ч. 1: Абетка менеджера освіти / В. В. Григораш, О. М. Касьянова, О. І. Мармаза [та ін.]. – Харків : Веста ; вид-во «Ранок», 2004. – 160 с.
11. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарьок, Є. К. Бистритцький, М. О. Булатов [та ін.]. – К. : Арбіс, 2002. – 742 с.

*Тези доповіді надійшли до друку
06.02.2017р.*